

2.4. Погляди О. Музиченка на сутність педагогічної майстерності вчителя

О. Музиченко (1875 - 1937 рр.) - вчений, викладач, ІНЦІПО | розроблення принципів розвитку трудової школи - був відомою і непересічною постаттю в педагогічній освіті України січня ХІХ- середини ХХ ст. Його педагогічна спадщина значна й бігатогранна, а її залишаються актуальними й для сучасної теорії та практики освітянської галузі.

Працюючи над дослідженням національної педагогіки, О. Музиченко виділив безліч проблем, що стосувалися педагогічної майстерності вчителя. Будучи на стажуванні в Німеччині, а згодом - продовжуючи освіту в Ієнському університеті на кафедрі педагогіки, він захоплювався провідними філософсько-педагогічними течіями, що на початку ХХ ст. були досить поширеними й популярними у наукових колах та використовувалися представниками педагогічної теорії і практики Західної Європи. Аналіз праць ученого дає змогу констатувати, що висхідні теоретичні положення про сутність та роль учительської професії, а також про необхідність володіння учителями елементами педагогічної досконалості, знаходять своє відображення у його наукових доробках. О. Музиченко, як свідчать його окремі статті про роль і особистість учителя, послуговувався вченням видатних німецьких філософів Г. Вільгельма Ф. Гегеля та І. Канта. Говорячи про ідеал учителя, педагог неодноразово звертався до класиків філософської думки, які визначали сутність поняття ідеалу через естетичне сприймання: «Як ідея дає правила, а ідеал служить у такому випадку прообразом для повного визначення своїх копій; і в нас немає іншого мірила для наших вчинків, окрім поведінки цієї божественної людини в нас, з якою ми порівнюємо себе і завдяки цьому виправляємось, ніколи, однак, не будемо в змозі зрівнятись з нею»⁴³⁶.

Наголошуючи на необхідності володіння кожним учителем високим рівнем педагогічної майстерності, О. Музиченко звертався до філософського осмислення Кантівського естетичного ідеалу як діалектичної єдності об'єктивної та суб'єктивної сторін дійсності. Естетичний ідеал постає як одна із форм естетичного відображення дійсності, однак відображення не пасивного, а творчого, активною, здатного відкинути випадкове, несуттєве і проникнути в сутність предмету. Тобто естетичний ідеал є відображенням процесу, мстить у собі вищу форму розвитку реальності. Такою формою є суспільство, а її носієм є суспільна людина. Естетичним ідеалом певного конкретного суспільства,

тобто «чуттєвим ідеалом», є вияв через окрему людину головних визначальних суспільних відносин⁴³⁷.

Розробляючи основи єдиної трудової школи, О. Музиченко наголошував на необхідності здійснення естетичної освіти, а відтак та особа (вчитель), хто втілюватиме цей процес у життя, має бути озброєною не лише знаннями, а й спеціальними вміннями та навичками. О. Музиченко справедливо визначив її пріоритетний напрям - естетичний.

Ідеї розвитку педагогічної майстерності вчителя у спадщині О. Музиченка відображені в його наукових поглядах щодо принципів дидактики естетичного виховання, а саме:

1. Домінуюче значення художньо-творчої діяльності школярів.
2. Обов'язковість взаємозв'язку педагогічно організованих спостережень, інтелектуального осягнення прекрасного і творчого.
3. Визначальна роль учителя на всіх етапах керування процесом естетичного розвитку особистості школяра та власного самовдосконалення в царині естетики.

Педагогічна майстерність, за О. Музиченком, - це вищий рівень педагогічної дії вчителя, що виявляється у спеціальних вміннях педагога правильно і професійно довершено керуватися дотримання принципів, які забезпечують розвиток самостійності та ініціативи дітей, спонукають їх до позитивних дій і утверджують особисту відповідальність за свою поведінку.

Спостерігаючи, як учитель проявляє себе в педагогічній діяльності, використовував поняття «майстерність» та «вмілість», як тотожні (варто зазначити, що сучасні філологи трактують ці поняття так: майстерність - досконала довершеність, завершеність уміння, вправність, мистецтво; вмілість - бездоганне знання своєї справи, володіння педагогічними вміннями, майстерність)⁴³⁸. О. Музиченко одним із перших серед тогочасних українських педагогів звернув увагу на необхідність оволодіння вчителем високим рівнем педагогічної майстерності, складовими якої визначав:

1. Виразний гармонійний світогляд учителя.
2. Професійні якості особистості для досягнення навчально-виховної мети.
3. Культуру поведінки і культуру спілкування як необхідні чинники організації професійно-педагогічної взаємодії.

Гармонійний світогляд учителя О. Музиченко визначав як сформованість системи знань і переконань, відсутність суперечності у відповідях на одвічні питання щодо «змісту нашого особистого існування, наших обов'язків, цілей нашого життя». Учений писав: «Виграє той педагог, який з самого початку виробив свій власний погляд, а не той, що

⁴³⁶ Естетична свідомість: смак, ідеал, погляди та теорії // [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10984/>. - Загол. з екрану. - Мова укр.

⁴³⁷ Зотін М. Педагогічна освіта в Україні / М. Зотін. - Х.: Держвидав України. 1926. - 212 с.

⁴³⁸ Разумный Н.А. У истоков эстетического воспитания / В.А. Разумный // Революция - искусство - дети: [материалы и документы: из истории эстет. воспитания в советской школе]: кн. для учителя. В 2-х ч. - М.: Просвещение, 1987. - 4. 1. 1917 - 1923 / Сост. Н. П. Старосельев. - С. 130.

змушений засвоювати його потроху вже під час пр<щі>. Матеріалом такого гармонійного світогляду були «всі науки і загальна освіта». Цілком слушно вчений обстоював думку про те, Цд⁰ «вчитель ноші завжди вчитися, щоб не зробитися духовним банкрутом. Для цього викладання треба добирати найкращих, найміцніш<х> осіб, які зможу знайти задоволення від своєї праці в школі» .

Професійні якості особистості вчителя дослідник розглядав реалізацію мети та змісту власної діяльності, найбільш продук... застосування власних сил. Педагог-майстер має бути обізнаним дидактикою та методикою викладання, добре розумітися На філософі Б| теоріях, мати бездоганні знання з вікової та педагогічної психології, сти логіки, естетики, науки про державне урядувань^, юридичних ми Матеріалом для ознайомлення з педагогікою в такоМу розумінні її ол має стати спеціальна галузь педагогічної науки - сучасні педагогічні П О. Музиченко вважав, що майстерно й на високоМу рівні здійсню>! керівНИЦТВО пеДАГОГІЧНИМ процесом ЗМОЖЕ ЛИШЕ Творені'І підготовлений учитель, ознайомлений з науковою термінологією. Це ЦІ змогу завчасно передбачити, яким буде ефект застосованих мвТ" навчання, зрозуміти причини своїх успіхів та невдач.

Одним із важливих чинників професіоналізму вчителя є еруд рівень освіченості, «смак» до знання. Звертаючи увагу на те, педагогічна культура - це знання «межі обов'язкову», науковець пш «Кожний учитель допомагає дітям тим, на що він, багатий, тобто 0M| фахом, але бажано, щоб іноді фізик використав або вдоскоп.і математичну формулу, біолог увійшов у сферу соціології, словесник сферу біології тощо»⁴⁴¹.

Важливою умовою розвитку професіоналізму, є ґрунтовна науко педагогічна підготовка вчителя. «Цільова установка для факулі.і соціального виховання - готувати шкільного вч<и>т<е>л<я>, який бун • > педагогічно, і «по-університетськи» освіченою людиною, тобто аби знав якусь одну наукову галузь та вмів би і<т> викладати згідно найновішими методиками»⁴⁴². Дане положення у своїй творчості на підтримував і розвивав О. Музиченко. Колеги в,ч<е>ного по Нарком відзначали: «Оцінюючи вчителя за «трафаретним» підходом, здійснюємо безліч помилок, які впливають із незнання всіх багатові раї якостей, якими має володіти педагог. Ось ви бач,ите На революційн святі групу школярів разом зі своїм учителем: серед останніх вашу у привертає вчитель, оточений дітьми, яким щос<т> жваво розповід

⁴¹⁹ Музиченко А.Ф. На пути к демократизации школы / А.Ф. Музиченко, // русская школа. - 190' - С. 19-20.

⁴⁴¹ Музиченко О. Школа в Західній Європі та Америці / О. Музиченко // і вільна українська шко и - 1919 - № 6/7. - С. 17-18.

⁴⁴¹ Музиченко О. Основні педагогічні питання в сучасному освітленні педдо, ,^в РСФРР / О. М\ ИК Освітня діяльність і педагогічні погляди О.Ф. Музиченка / укл. Н. Яр|мак Ніжин: МІЛАНІК, > С. 64.

⁴⁴² Зотін М. Педагогічна освіта в Україні / М. Зотін. - Х.: Держвидав України. 1926. - 212 с.

вчителька у старомодному пальті і шляпі, похмура, неначе злісно невдоволена чимось, яка стоїть осторонь від діт^й. Якщо зробити висновок - оцінку^ придатності вчителя й учительки, то діти ненавидять останню, бо вона гр^ба, не здатна врахувати настроїв учнів, Не може підійти до них з ласкою, а ще - зі старомодною шапкою. Справжній педагог - це той, який любить дітей, вміє встановити суспільний контакт з ними»⁴⁴³. Звідси О. Музи.Ченко, як і більшість теоретиків радянської педагогіки 20-30-і рр. ХХ ст. Чаголошували на тому, що новий педагог повинен мати спеціальну освіту, Насичену педагогічними знаннями і методичними засобами. Але він не може, бути напівісториком чи напівфізиком. «Педагог-фізик в жодному разі не може бути менш фізиком, ніж просто фізик, який закінчив університет. Науці належить почесне, але Далеко не перше місце в навчальному плані підготовки вчителя. Задачі, Цдо має вирішувати педагог, складні и багатогранні, і залишаються невизначеними та спірними, бо не визначена сама організаційна форма ноб,0ї педагогічної школи. Спеціалістів з великим науковим багажем погрібно «педагогізувати», а досвідч%них педагогів-практиків збагатити науковими знаннями»⁴⁴⁴. Отже, У вітчи зняній педагогічній теорії розглядуваного історичного періоду накреслювалася тенденція до введення в навчальні плани та програми підготовки вчительських кадрів спеціальних дисциплін, що сприяють розвитку власне педагогічної майстерності, здатності будь-якого педагога до здійснення належного рівня педагогічної дії. Виразниками ідеї створення «ідеального радянського вчителя», який майстерно володіє предметам викладання і системою виховання підростаючого покоління, були вдатні українські теоретики і практики педагогічної науки першої половини ХХ ст. М. Зотін, Є. Кагаров, Я. Мамонтов, О. Музиченко, М. РозеНштейн, Я. Ряппо, М. Шатунов, Г. Шумимо та багато інших.

Розвиток педагогічної майстерності О. Музиченко пов'язував з володінНям кожним шкільним учителем комплексною методикою навчання. Педагог переконливо доводив, що така форма сприяє систематизації навчального матеріалу, явища вивчають у тісному органічному зв'язку, у взаємодії й поступгшьному розвитку; учням надають, Не тільки теоретичні знання, а й виробляють технічні навички та вміння, пов'язані з даною галуззю явищ.

У комплексному навчанні О. МузичеНко вбачав можливості активізації пізнавальної активності учнів шляХом самостійного набуття знань. Дослідник акцентував увагу на психологічній цінності комплексного навчання (живий інтерес до роботи, ясна диференційована установка, опора на власний досвід тощо). Запровадження комплексного навчання супроводжувалося, як показує аналіз наукових досліджень, іначни^и труднощами, серед яких - незначну кількість підготовлених учителів, їхне невміння доцільно обирати відповідний навчальний

*> Iotiu Лу Педагогічна освіта в Україні / М. Зотін. - Х.: Держвида, в Україні. 1926. - С Проблема підготовки совиховника / О Попів. К.: Т нн Чдг ^Осі _ 2 л - 6. во Час. 1924.-С. 6-7.

матеріал, брак підручників тощо. «У керівників на папері виходить гаразд. Але вчитель не знає, чим саме слід Доповнити комині програми, не хоче вивчати комплекси словесно-пове^хово і боїться, що І цього треба мати безліч знань», - писав О. Музиченко⁴⁴⁵.

Одним із перших серед українських педагогів учений обгрунтував необхідність використання в навчально-виховному процесі краєзнавчого матеріалу, як важливу складову педагогічної майстерності, м< активного пізнання дійсності, метод дослідження. «Родинознавство онс матеріалами, фактами, явищами з навколишнього середовища дит Його слід доповнити культурознавством, яке стимулюватиме інтерес головних питань, до питань про походження фактів та явищ, - слупі зауважував О. Музиченко. Лише те краєзнавство допоможе учневі ін> розвивати свій світогляд, яке виводитиме його на світові простори поширюватиме обрії, чітко сформулює залежність цілого від зако природи»

Майстерність учителя полягала в умінні підібрати такий навчальн матеріал, що забезпечує розумову діяльність й емоційну налаштованн дитини, а головним джерелом будь-якого сприйняття виступає прир< Різноманітність природних явищ, на думку О. Музиченка, - це матеріал для вчителя, який легко переводити на слова за допомогою беО розповідей, читання тощо. Головне завдання вчителя - збудити в пі ініціативу, викликати бажання самостійного дослідження дійсності, вмій сплювати закономірність, співвідношення, зв'язок між явищам викликати позитивні почуття власним прикладом. «Дослідним метод діти 8-9 років можуть пропустити через свій розум чи не всю живу неживу природу свого краю, встановити залежність між нею та праці населення», - писав Олександр Федорович⁴⁴⁷.

Майстерність учителя він вбачав в здатності допомогти діти опанувати значну кількість нових вражень. О. Мушченко описував н процес так: «Це, скоріше, спільне переживання дитини і старшо товариша - педагога. Найкращою формою такого моменту є: діти вчитель, які разом милуються якимось явищем, разом дивуються, шукаю йому пояснення»⁴⁴⁸. Великого значення у проц^сі виховання ці середнього (12 - 15 років) та старшого (16 - 18 років) віку вчений надав естетичному сприйманню природи у вигляді художніх екскурсій - фор художньої творчості з природної тематики, що мала б на меті хараМІ внутрішнього чи зовнішнього (створення власного, художнього ТВСГ переживання. Виявом високого рівня майстерності вчителя-виховаченч здатність збудити почуття прекрасного від спілкування із природ»

⁴⁴⁵ Музиченко О.Ф. Проблема комплексності в Німеччині і у нас / О.Ф. Мушченко // Шлях освіти. • №4/5. - С. 68-106.

⁴⁴⁶ Музиченко О. Краєзнавство в комплексних програмах та його мет^д / о.Музиченко // діяльність і педагогічні погляди О.Ф. Музиченка / уклад. Н. Ярмак. Ніжні, МІЛАНІК. 2007. - С. 50,

⁴⁴⁷ Державний архів м. Києва. - Ф. 78. - Оп. 1. - Спр. 2708. - Арк. 10-11.

⁴⁴⁸ Так само. - Арк. 11.

сугестивного наповнення розповідей під час екскурсій та бесід про природні явища, майстерне читання віршів та художніх творів, професійне створення художніх образів, природних ланяшафтів та ін. Розвиток естетичних смаків учнів та вміння вчителя збудити через певні прийоми, способи! й дії позитивні почуття є актуальним для сучасних умов, пов'язаних з інформатизацією суспільства, загоовадженням аудіо, відео, комп'ютерних технологій, залежністю від них дитини, бо не випадково сьогодні констатується збідніння її духовного світу, відсутність у дитини естетичного смаку, вміння цінувати красу. На нашу думку, звернення вчителів до краси та багатства рідного краю буде мати велику пізнавальну і виховну силу щодо розвитку у дитини почуття прекрасного. В. Сухомлинський називав таке ставлення дитини до дійсності «шляхом від прекрасного до доброго»⁴⁴⁴.

Обгрунтовуючи основні тенденції розЕитку української школи початку ХХ ст., провідні радянські педагоги підкреслювали, що дійсно сприйнятим дитиною є насамперед те, що сприйнято нею активно. Тому майстерність учителя пов'язували із запровадженням діяльного і творчого навчання.

У цьому контексті звернемося до «Педагогічної енциклопедії» за ред. А. Калашнікова (1930), укладеної російськими і українськими педагогами. Поняття «вмілість шкільного педагога» вчені пояснюють як «уміння підготувати інтерес дитини, привести Б активний стан її нервову систему, активізувати до сприйняття педагогічного впливу через збудники інстинкти та емоції дитини»⁴⁵⁰.

У «Плані єдиної трудової школи в Україні» (1919), одним із розробників якого був О. Музиченко, зазначено: «У викладанні кожного предмету можуть та повинні бути елементи естетичного виховання. Кожен учитель має вміти використати такі засоби, що викликали б в учня напружену розумову діяльність та естетичні переживання. Усе те, що стомлює; учня, викликає відразу його до навчання, не повинно бути у школі»⁴-¹. Проведений аналіз дає можливість дійти висновку, що видатний український педагог О. Музиченко, який виділив необхідність впливу на учня через збудження його свідомості й почуттів, обгрунтував потребу оволодіння цим мистецтвом учителів, стояв у витоків нової науки - психопедагогіки.

Сутність і специфіку педагогічної техніки вчителя О. Музиченко пов'язував з оволодінням комплексом методичних прийомів щодо впливу на особистість дитини за допомогою елементів саме художнього виховання. Як родоначальник психопедагогіки, вчений, описуючи хід пізнавального процесу дитини, підкреслював, що будь-яке нове враження

⁴⁴⁴ іззюн]..\\, Педагогічна майстерність : підр. / [П.А. Зязюн. Л.В. Крамушенко. І.Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. - К.: СПД Богданова А. М.. 2008. - С. 44.

^{4,1} Кашишцов А.Г. Педагогическая энциклопедия : [в 2 тт.]. Т. 2. / А.Г. Калашников. М. : Работник просвещения. 1930. - С. 514.

^{4М} ПДАВОІ} України. - Ф. 166. - Оп. 5. - Спр. 385. - Арк. 14.

будується за типом рефлексивної дуги. Тобто на орган дитини діє явище подразник, і його дія передається до головного мозку, згодом - до буди якого органу, а організм через рухи, дію, слова, жести реагує на подра і... Педагога старої школи зовсім не цікавила реакція дитини на подраім. ім. і (друга половина дуги), бо цінувалося лише готове знання як щось стші*і Отже, розривався зв'язок між засвоєнням і поведінкою дитини, МШІ сприйманням і проявом, між знанням і дійсністю.

Вищим рівнем педагогічної майстерності педагога нової ні»... О. Музиченко вважав уміння забезпечити закінченість означеного проніч \ що стимулює в учня «здорову бадьорість»⁴⁵². Подразником, стимулом здатним викликати активність дитини, О. Музиченко вважав естетичні прийоми виховання. Він підкреслював, що «діловитість, логічним, ш звичайність»роботи вчителя без наявності в ній емоційного елемешу нн привернуть до себе дитячого інтересу, якою б мірою його не сублімуни Ш «Шлях до голови дитини лежить тільки через її серце. Шлях від голоті ШІ руки, до дії, лежить теж через серце. Щоб розумно діяти - одного розумі замало», - писав учений⁴⁵³.

Мистецтво входить в життя дитини не як навчальний предмі і | як потреба пізнання прекрасного. Майстерність учителя, - міркуам О. Музиченко, - полягатиме в тому, щоб не навчати дитину мистецтві, ІН виробляти навички та уміння, тобто не його технічна сторони • збуджувати любов до мистецтва, розвивати розуміння мистецтві ш неповторного творіння людської творчості. Учитель має нололііи арсеналом засобів для збудження в учнів розумової діяльної м и естетичних переживань на кожному уроці. Серед них учений маїїіііі; драматизацію, деталізацію, декламацію, гру, читання літературних творім

Драматизація, за визначенням О. Музиченка. це вид естетич виховання, що розвиває здатність сприймати життя в дії та через ІІМІ | сприяє формуванню активної людини, спроможної проявити свої і Драматизацію розглядали як відтворення, що відбувалося без підготонііі невимушено, на будь-якому етапі уроку, будь-де (у класі, на дворі іШ природі тощо), без використання декорацій, сцени, костюмів, у чому і можуть вільно, творчо передавати запропонований текст. Драмаіііііні розвиває різнобічні здібності дитини: мовлення, інтонацію, уяву, ІІІМ'ІІІ спостережливність, увагу, асоціації, пластичність, почуття ритму топі, відповідно, формує творчу особистість. Розвивається також емоніііні афективна сфера дитини, моральне почуття, симпатія, співчуття до інші Драматизація як метод навчання допомагає дитині активно і /пнн.н сприймати знання. Замість лише однієї розумової діяльності для заснім матеріалу за допомогою драматизації залучаються почуття, уяна. іш ш

⁴⁵² Музиченко О. Як по-новому проводити педагогічну роботу в трудшколах з дітьми : (міри конспект програм для самостійної колективної роботи в гуртках для перешдготовкі... (робітників) / О. Музиченко // Рад. освіта. - 1924. - № 5/6. - С. 70.

⁴⁵³ Музиченко О.Ф. Сучасні педагогічні течії в Західній Європі і Америці / О.Ф. Музиченко. К. 191 С. 10.

Матеріал для драматизації укладають відповідно до віку, розвитку, інтересів дитини і взаємозв'язку з навколишнім життям дитини і школи⁴⁵⁴.

Деталізація, обгрунтовував учений, - це вид естетичного виховання, що розвиває здатність дитини сприймати явища в усіх проявах і деталях. Цей прийом передбачав відтворення дитиною подробиць літературного твору, іноді із заздалегідь пропущеною вчителем деталлю. Майстерність учителя полягає в тому, щоб навчити дитину звертати увагу на сутність окремих явищ, які вивчали на уроці й у позаурочний час, і, таким чином, пізнати коло уявлень своїх вихованців. «Я часто впевнювався, якими талановитими, тонкими є діти, як ми їх недооцінюємо. У сукупності вони завжди вище свого вчителя», - писав педагог⁴⁵⁵.

Декламація та художня розповідь є засобами художнього виховання і формами дитячої творчості. О. Музиченко визначав метою означених прийомів роботи вчителя розвиток образної уяви й емоційної сфери дитини. Коли розповідь зацікавлює і збуджує маленьку дитину, вона робить її внутрішньо активною; активність переживань проявляється в міміці, жестах, репліках, часто переходячи в активну діяльність - драматизацію. У більш дослих дітей активність не проявляється так безпосередньо, але розповідь є стимулом до подальшого переживання.

Важливою складовою розповіді дитини є її виразність, а дитина, яка приходить до школи, соромиться вчителя та товаришів, боячись сказати щось не так⁴⁵⁶. То ж «дитяча творчість ставить перед учителем завдання крок за кроком запалити у дитини той потяг до творчості у житті, до його влаштування, що буде найціннішим результатом усієї педагогічної праці», - писав педагог про визначальну сутність педагогічної майстерності⁴⁵⁷.

Серед форм навчальної діяльності, що увиразнюють розуміння змісту навчального матеріалу, важливе місце займає гра. О. Музиченко вбачав в ігровій методиці цінний засіб згуртування учнівського колективу, а від учителя, який мав організувати ігри, вчений вимагав уміння донести до кожної дитини сутність і значення гри, роль навичок переконування і навіювання як необхідних складових педагогічної майстерності.

Виявом і показником педагогічної майстерності учителя О. Музиченко вважав уміння навчити дітей «швидко перечитувати багато матеріалу, затримуючись лише на важливому для них, так і навпаки - вміти читати повільно, слідкуючи за кожною новою думкою, за кожним словом»⁴⁵⁸. Учитель-майстер виховує: 1) любов до книги, потребу читати корисний художній твір; 2) формує вміння шукати потрібну книгу й

⁴⁵⁴ Музиченко А.Ф. Чтение и культура слова в современной школе / А.Ф. Музыченко. - М., 1930. - С. 41.

⁴⁵⁵ Там само. - С. 40.

⁴⁵⁶ Музиченко О. Як по-новому проводити педагогічну роботу в трудшколах з дітьми : (короткий конспект програм для самостійної колективної роботи в іуртках для перепідготовки шкільних робітників) / О. Музиченко // Рад. освіта. - 1924. - № 5/6. - С. 38.

⁴⁵⁷ Там само.-С. 24-73.

⁴⁵⁸ Музыченко А.Ф. На пути к демократизации школы / А.Ф. Музыкаченко // Русская школа. - 1907. - № 5. - С. 21.

необхідне в ній (учитель пропонує читати окремі сторінки КНИГИ¹ відповідати на запитання; учитель добирає певний матеріал, але **Щ** пропонує запитань до нього; учитель пропонує запитання, але не вкпіу сторінки книги, де можна знайти відповідь; учитель навіть проіющ. книги, але не пропонує відповідно ні запитань, ні сторінок; учитель ні..... не пропонує такої книги, учні самостійно знаходять її у бібліотеці; учні самостійно відиують матеріал у бібліотеках, використовуючи **каталоі щ** 3) розвиває уміння аналізувати і коментувати прочитане; 4) вироіінні уміння узагальнювати літературні явища тощо⁴⁵⁹.

Уважаючи мовлення вчителя показником його педагогі..... культури, Олександр Федорович розробив цикл лекцій про мовлен.... Д діяльність учителя трудової школі. Одним із перших у ВІТЧИЗНЯНІІ радянській педагогіці учений визначав сутність професійно-педагогічкни спілкування як діалог між учителем та учнями, педагогічний акі, довершену педагогічну дію, форму педагогічного процесу. Спілкуванні і учнями є «життєвим нервом усього навчання й найкращою школою лин вчителя», - підкреслював відомий освітянин. «Вчити - значить учитие», Хто це збагнув, той зазнає багатьох радісних моментів еднання з учнями, л для кого ці слова пустослівні - уроки будуть лише нудним обов'язком»^{4,1}.

Визначаючи педагогічну цінність слова вчителя в новій школі, український педагог схарактеризував такі його переваги:

1. Пластичність.

2. Цінність словесних подразників, що спрямовують педагогічний процес. Будь-яке педагогічне мовлення мають супроводжувати такі компоненти: інтонація, міміка, жестикуляція, демонстрація якихось явищ, речей, які підвищують силу словесних подразників, роблячи їх динамічними, барвистими й сугестивними.

3. Технічна гнучкість. О. Музиченко вважав: мовлення вчителя нм уроці повинно бути зорієнтованим на формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до знань. Для того, щоб регулювати педагогічний процес, насамперед важливо вивчити дитячі реакції на запропоновані вчителем стимули під час розмови. Це дозволить зануритися в коло дитячих уявлень, психофізіологічні особливості кожного учня. Старанно вивчаючи дитячий словник, педагог зрозуміє психологічний, логічний та соціальний бік кожного слова і вміло використає його в навчально-виховному процесі, що допоможе вчителю налагодити взаємодію зі своїми вихованцями на засадах взаєморозуміння та співробітництва й дасть можливість «знаходити рівноцінну лінію у взаєминах учня як учасника навчально-виховного процесу та педагога, як його організатора і за допомогою цієї лінії визначити межі втручання» .

⁴⁵⁹ «Музыченко А.Ф. Чтение и культура слова в современной школе / А.Ф. Музыкаченко. - М.: 1930. - С.20.

^{*} «Музыченко О.Ф. Планивання з дітьми / О.Ф. Музыкаченко // Бюлетень Київської Окршпектури. - 1927. - № 5. - С. 10.

^{*} Державний архів м. Києва. - Ф. 78. - Оп. 4. - Спр. 7. - Арк. 5.

Звернемо увагу на методику так звано. «іолективноі р0ЗМОВИ»> О, Музиченка. Сутність цієї методики полягала і наступному. і) ^ успіху колективної розмови необхідно створити «пільність настроїв та єдність спрямувань; 2) ставити завдання у формі, ш<психологічно близька для дітей, а кожна можливість самостійно діяти вир>блятиме вд[тях сталє збудження - найактивнішу доміанту поведінки дтини; 3 стимулювати зацікавленість учнів, використовуючи життєві ситуації. жа репліки. 4) у керуванні розмовою поведінкою важливу роль віводити педагогічно .акту, що визначає техніку регулювання ставленн»вчителя до коле учнів (цю техніку О. Музиченко вдало поєднувв ц ^ вимоги. запитати відразу увесь клас, збуджуючи діяльність, ^ [в. запитуючи' не розчленовувати слова, що складають одне розуміння икклад <<ч ' кам'яне вугілля називають «чорне золото»? (пр^льно)і <<Твій батько чому не брав участі у виборах? (неправильно); дати/чням м секунди для того, щоб подумати; для відповіді на запитання вкликати тільки одного учня; жоден учень не повинен знати, коли його заг[тають; слабким учням під час розмови треба приділяти більше часу та у ^ <<т чи>> іх тя того, щоб учні слухали вчителя, не повторювати з;]итання тт в ц немає потреби; якщо діти не можуть вдповти на поновані запитання, треба знаходити причину цього явищат **462**

Обгрунтовуючи методику колективної Ьмови 0 Музиченко використовував класифікацію питань, Р°зроблену/країнським педагогом В. Павловським у праці «Методика і техніка роззви в ій школі>. 1) питання, що спонукають міркувати в певном М]. широкош розум.нні слова кожне питання вже навіює) ~найбільш цінна питань; 2) питання, що підказують як напрям, ^ . зм[ст відповіді малоцінна, зайва група запитань; 3) пит;ня що підказують спантеціують, викликають у д.тей сумн.ви ще, певного судження _ провокаційна група питань .

Таким чином, О. Музиченко орієнтував ^ителів т май володіння технікою постановки запитань у п р о ц е с ^ ^ ^ . взаємодії, учнями, скеровуючи кожного педагога на г р у ^ іння івнів пізнавальної активності вихованц.в Репрс/ктивний проблемно. пошуковий і творчий.

Розглядаючи різнопланову проблематику ^ педагогічної майстерності вчителя, Олександр Федорович ерував цілою низкою понять, що виражали сутність діяльності, стем педагогічних . професійних цінностей учителя-практика. Серє^ровідних особистісних якостей вчителя-майстра О. Музиченко вид.ляв:эбов до дітей доб гуманність, педагогічний такт, учительський ,т Називав майб ю українську школу «будинком радост.», а прб ттеля пропонував

⁴⁶ «Музыченко А.Ф. Чтение и культура слова в современной школе // , , ...

^{7 8 зв} . ІГ Музыкаченко. - М. 1930. -Арк.

⁴⁶³ Паатвеекки Н. Т. Методика і техніка розмови в трудовій школі / Е України. 1929.-С. 50-51.

Павловський. - X : Держживад

оцінювати «за кількістю щастя, що «розсіє» він у своєму клікім¹»
Учителів важливо засвоїти мудре та дороге цінне правило і...
розподіляти час. Боячись утратити час, багато педагогів не допускаю...
класі жарту, сміху, забувають, що саме інтенсивна робота на і...
народжує здоровий сміх, що саме «жарт - хвилина, а заряд*»; ...
годину»⁴⁶⁵.

Кожну дитину О. Музиченко вважав талановитою, підкреслюючи
що прагнення до творчості є її психологічною характеристикою. Учинні
цьому відношенні цілком підтримував П. Блонського, котрий пін яті
«Кожна дитина - творець будь-яких, у тому числі й естетичних цінної н П
будуючи, вона виявляє свою архітектурну творчість; ліплячи та малюючи
вона - скульптор і художник; тягнеться до пісні, танцю та драмати і.пт
актор; вона може бути «оповідач» в одинадцять років і «поет-лірім
п'ятнадцять. Якщо у житті ми можемо творити, чому ми, дорослі люди **Щ**
відчужені від краси та мистецтва? Чи немає тут вини старої школи?»¹

Отже, О. Музиченко визначав педагогічну майстерність учин-
комплекс необхідних властивостей особистості для досягнення **МСТИ**
професійної діяльності: виразний гармонійний світогляд; наявні п
досконалих професійних та особистісних якостей; високий **рівоик**
загальної і педагогічної культури. Характерними ознаками високого р...
педагогічної майстерності вчителя української трудової школи **ввалим**
уміння впливати на психофізичний апарат учня за допомогою предметі!
художнього спрямування з метою розвитку творчого почуття **ДИТИНІ**
внутрішньої свободи до вільної дії.

Погляди О. Музиченка на сутність і специфіку педагогі...
майстерності є актуальними й дотепер. Так, академік І. Зязюн підкреслює:
що складна й об'ємна піраміда навчання і виховання вибудовується пи
стосунках між учителем та учнями, що передбачають проникнення
педагога в душевний світ учня. Робота педагога - завжди творчість і по пі
естетичним почуттям вона немислима. Розвиток почуттєвої сфери педагога
та його учнів, формування їхнього естетичного досвіду - це
найважливіший із складників його педагогічної майстерності⁴⁶⁷.

О. Музиченко в теорії і на практиці довів тезу про те, що відсутність
спеціальної практичної підготовки, нівелювання розвитку комунікативних
здібностей та вмінь знецінює професію вчителя, безпочуттєвлює його
взаємодію з учнями, а відтак - майстерність і професіоналізм мають **стати**
домінантними складовими й визначати провідну сутність будь-якого
працівника педагогічної галузі.

⁴⁶⁴ Музиченко О.Ф. Сучасні педагогічні течії в Західній Європі і Америці / О.Ф. Музиченко. - К., 1919.

С. ...

⁴⁶⁵ Там само. - С. 36.

* Разумный И.А. У истоков эстетического воспитания / В.А. Разумный // Революция - искусство - дети: [материалы и документы: из истории эстет. воспитания в советской школе]: кн. для учителя. В 2-х ч. - М.: Просвещение. 1987. - Ч. 1. 1917 - 1923 / Сост. Н. П. Старосельцева. - С. 221.

⁴⁶⁷ Зязюн И.А. Педагогическая мастерность: подр. / [И.А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, И.Ф. Кривонос та ін.]; за ред. И. А. Зязюна. - К.: СПД Богданова А. М., 2008. - С. 78-79.

2.5. Організація самостійної роботи студентів музично-педагогічних факультетів у процесі вивчення дисципліни «Гармонія»

Методика організації самостійної роботи за кредИтно_МодульноЮ
технологією передбачає переорієнтацію із лесційно-інф⁰рмативної на
індивідуально-диференційовану, особистісно оієнтовану форму та на
організацію самоосвіти студента. Основне завдаша навчального процесу У
вищому навчальному закладі - навчити студентів працювати і
поповнювати свої знання самостійно. Самосійна робота є основним
засобом оволодіння навчальним матеріалол у час, вільний в,д
обов'язкових навчальних занять.

Завдання самостійної роботи у вищом; навчальному закладі
навчити студентів творчо і самостійно працювати, планувати особиСУ
стратегію навчання, раціонально організовувати власний час, працювати з
комп'ютером, опрацьовувати літературні джерел.

Зміст самостійної роботи визначається в навчальній програмі ко#^{h01}
дисципліни з орієнтацією на вимоги освітньо-кваліфікацій^{h01}
характеристики майбутнього фахівця. Самостійна робота дозволяє
студентам ефективно відпрацьовувати професіонізм і вміння та навички. Така
робота повинна бути індивідуальною з урахуванням рівня творчИ*
можливостей студентів, їх навчальних здобутків, інтересів, потр^{сб}-
навчальної активності тощо.

Виконуючи самостійну роботу за мод/лем, студентам спочатку
необхідно детально розібратися з дидактичною основою **навчальИ^{h01}**
матеріалу: визначити цілі, завдання, розібратися з основними
формулюваннями, термінами та поняттями. Після цього потр^{ібно}
опанувати методичну складову досягнення цілей **Навчання**. Студ^{енти}
самостійно обирають відповідні методи і поопераційно досяга^{ють}
відповідного рівня сформованості творчого досвіду. На цьому шляху
індивідуально виконують функцію самоконтролю, а в підсумку тесту¹⁰
свої знання, вміння та навички перед викладачем, отримуючи відповіД^{нии}
рейтинг за бальною оцінкою.

Навчальний матеріал, передбачений для самостійного **опраиК>вз^{hн*}**
студентом, підлягає підсумковому контролю нарівні з матеріалом, **який**
опрацьовується під час навчальних занять.

Самостійна робота студентів передбачає: опрацювання **окреми***
тем теоретичного курсу «Гармонія»; підготовку до практичних
занять; підготовку до різних форм контролю.

У процесі підготовки майбутніх педагогів-музикантів в сучасНИХ
музично-педагогічних вищих навчальних закладах важливе м,сיע
відводиться дисципліні «Гармонія». До проблеми організації **самосТі^{hн01}**